RİSK SERMAYESİ YATIRIM FONU FON KAZANCININ TESBİTİ İLE VERGİLEME ESASLARI

Mesut IIŞIL
Vergi Kontrol Memuru

Son yüzyılda artan nüfus, gelişen teknoloji nedeniyle üretim örgütlü şirketlerce yapılmaktadır. Bu şirketlerin yaptığı yatırımların büyük boyutlu olması gerekli sermayenin çok sayıda sermayedar yani hisse senedi sahiplerince karşılanması ile mümkün olmaktadır. Ülkemizde işte bu yapıyı belirlemek ve yön vermek amacıyla 1981 yılında Sermaye Piyasası Kanunu çıkartılmış, bu kanun ile çeşitli adlarla kurulmasına izin verilen ve değişik amaçlarla kurulan sermaye piyasası kurumları oluşagelmiştir. Bu kurumlar başlıklar halinde.:

A - Aracı Kurumlar

B - Yatırım Ortaklıkları

C - Yatırım Fonları

D - Sermaye piyasasında faaliyet göstermesine izin verilen diğer kurumlar

yukarıda belirtilmiştir. Bu kuruluşların kimisi hissedar olmak isteyen kişi ve kuruluşlara danışmanlık veya talimat ile onun adına hisse senedi satın almak işlemleri yaptığı gibi bir kısmı küçük tasarrufçulardan topladığı sermaye ile müteşebbislerle birlikte yatırım yapmakta veya müteşebbislere mali imkanlar sağlamaktadır. Bizim bu yazımızda yatırım fonları içerisinde değerlendirilen RİSK SERMAYESİ YATIRIM

FONLARI incelenecek bu kuruluşların vergisel yükümlülükleri ele alınacaktır.

I - RİSK SERMAYESİ YATIRIM FONLARI'NIN AMACI VE KURULUŞU

Risk Sermayesi Yatırım Fonu şeklinde örgütlenen kuruluşlar geçmişi 1980'li yıllardan sonra sanayi toplumlarında artan teşebbüs ruhu ile üretim ve teknoloji yenileme amaçlı yatırımlara kaynak sağlamak ihtiyacından doğmuştur. 3. İzmir İktisat Kongresi'ne Sermaye Piyasası Kurulu'nca sunulan tebliğlerde risk sermayesi "Profesyonel bir finansal aracı kuruluş vasıtasıyla gelecek vadeden şirket veya projelere yapılan ve risk taşıyan yatırım olarak" tanımlanmıştır*. Bu tanımdan da görüleceği üzere risk sermayesinde sermayeyi karşılayan kuruluş ve proje sahibi birlikte hareket etmekte projenin başarısızlığı halinde sermayedar bu olaydan zararlı çıkmaktadır. Bu açıklamalardan hareketle belirtilen durumlarda üç taraf bulunmaktadır. Bunlar;

a - Mucitler,

b - Girişimciler,

c - Risk Sermayedarı

dır. Bazen yukarıdaki taraflarda bir veya ikisi aynı kişi olabilmektedir. Örneğin Mucit ve girişimci veya risk sermayedarı ve girişimci aynı kişi veya kuruluş olabilmektedir.

Risk Sermayesi Yatırım Fonlarının kuruluşu ve hukuki düzenlemeleri SPK Kanunu 37 ve müteakip maddelerinde düzenlenmiştir. Sermaye Piyasası Kanunu'nun 37. maddesi konumuzla direkt ilgili olması nedeniyle aynen aşağıya alınmıştır.

"Bu kanun hükümleri uyarınca halktan katılma belgeleri karşılığında toplanan paralarla, belge sahipleri hesabına, riskin dağıtılması ilkesi ve inançlı mülkiyet esaslarına göre sermaye piyasası araçları, gayrimenkul, altın ve diğer kıymetli madenler portföyü işletmek amacıyla kurulan mal varlığına yatırım fonu adı verilir.

Fonun tüzel kişiliği yoktur; ancak mal varlığı kurucunun mal varlığından ayrıdır. Kurucu, fonu yatırım fonu katılma belgesi sahipleri-

* 2000'li yıllara doğru risk sermayesi ve Türkiye için bir model önerisi.
Hazırlayan: Oktay AYDIN - SPK Denetçisi
İ. Melih BAŞ - Ankara SPF Doktora Öğrencisi.

nin haklarını koruyacak şekilde temsil eder, yönetir veya yönetimini denetler. Fon varlığının korunması ve saklanmasında kurucu sorumludur. Kurucu ile katılma belgesi sahipleri arasındaki ilişkilere bu kanunda ve ilgili mevzuatta hüküm bulunmayan hallerde Borçlar Kanunu'nun Vekalet Akdi hükümleri uygulanır.

Yatırım fonu ve yatırım ortaklığı portföylerinde bulunan taşınmazlarla, taşınmaza dayalı senetlerin tescil, şerh ve diğer tapu işlemlerinin yerine getirilmesine ilişkin esaslar, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün bağlı olduğu Bakanlık tarafından çıkarılacak yönetmelikte belirlenir." denilmekte aynı kanunun 38. maddesinde yatırım fonunun kişi ve kuruluşlarca (Banka ve sigorta şirketleri) kurulabileceği belirtilen fonların mal varlığının rehnedilemeyeceği teminat gösterilemeyeceği ve üçüncü şahıslar tarafından haczedilemeyeceği hükmü getirilmektedir.

Bazı vergi kanunlarında değişiklik yapılması hakkında 3824 sayılı Kanun 11 Temmuz 1992 tarih ve 21281 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu kanun ile Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi Kanunlarında ilgili maddelerde yapılan değişiklikle yatırım fonu içinde değerlendirilmesi gereken Risk Sermayesi Yatırım Fonu ve Gayrimenkul Yatırım Fonu ile ilgili vergisel düzenlemeler yapılmıştır. Risk Sermayesi Yatırım Fonu ile ilgili vergisel düzenlemeler yazının alt bölümlerinde belirtilmiştir.

II - RİSK SERMAYESİ YATIRIM FONU HAKKINDA YAPILAN VERGİ DÜZENLEMELERİ:

A - Kurumlar Vergisinde:

Kurumlar Vergisi'nin 1. maddesinde Kurumlar Vergisi mükellefleri sayılmıştır. Aynı Kanunun 2. maddesinde SPK göre kurulan yatırım fonlarının Kurumlar ve Gelir Vergisi Kanunu uygulamasında sermaye şirketi'nin ait olduğu hükümlere tabi olduğu belirtilmiştir.

1982 yılında yürürlüğe girip 2573 sayılı kanunla eklenen Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 8. maddesinin 12 numaralı fıkrasına göre yatırım fonlarının sağladığı kurum kazancı kurumlar vergisinden istisnadır. Bu maddede 3571 ve 3824 sayılı Kanunla değişiklik yapılmıştır. 3824 sayılı kanun gerekçesinden anlaşıldığı üzere ilgili kanun maddesindeki 12 numaralı bent hükmünde yapılan değişiklikle bu istisna uygulaması

devam etmekle birlikte sermaye piyasası kurumları portföylerinde yer alan hisse senetlerinin durumuna göre farklı tevkifat oranlarının belirlenmesine olanak verebilecek şekilde alt bentler şeklinde düzenlenmiştir. Belirtilen kanun maddeleri karşılaştırma yapılabilmesini sağlamak amacıyla aynen aşağıya alınmıştır.

– 3571 sayılı kanunla getirilen Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 8/12. maddesi;

"Menkul Kıymetler Yatırım Ortaklıklarının ve Menkul Kıymet Yatırım Fonlarının portföy işletmeciliğinden doğan kazançları." Bu kazanç istisnanın bu kanunun 24. maddesi ile Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesi uyarınca tevkif suretiyle ödenecek vergiye şümulü yoktur. Bu kurumlara yapılan ödemelerden Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 24. ve Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddelerine göre tevkif edilen ve ödenen vergiler sadece Gelir Vergisi Kanunu'nu 94. maddesinin (A) fıkrasının 8 numaralı bendine göre yapılan vergi tevkifatından mahsup edilir. Mahsup edilmeyen vergiler hiçbir şekilde iade edilmez.

– 3824 sayılı kanunla değiştirilen kurumlar vergisi kanunun 8/12. maddesi;

a - Portföyün en az % 25'i hisse senetlerinden oluşan menkul kıymetler yatırım fonları (döviz yatırım fonları hariç) ile aynı nitelikteki menkul kıymetler yatırım ortaklıklarının portföy işletmesinden doğan kazançları

b - (a) alt bendi dışında kalan menkul kıymetler yatırım fonları (döviz yatırım fonları hariç) ile menkul kıymetler yatırım ortaklıklarının portföy işletmeciliğinden doğan kazançları,

c - Risk sermayesi yatırım fonları veya ortaklıklarının kazançları,

d - Gayrimenkul yatırım fonları veya ortaklıklarının kazançları,

Bu bentte yer alan kazançlara ait istisnanın bu kanunun 24. maddesi ile Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesi uyarınca tevkif suretiyle ödenecek vergiye şümulu yoktur. Bu bentte yapılan kurumlara yapılan ödemelerden Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 24. ve Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesine göre tevkif edilen ve ödenen vergiler sadece Gelir Vergisi Kanun'nun 94. maddesinin (A) fıkrasının 8 numaralı bendine göre yapılan vergi tevkifatına mahsup edilir. Mahsup edilemeyen vergiler hiçbir şekilde iade edilmez.

Bu bentte yer alan % 25 oranını, % 20'ye kadar indirmeye veya % 100'e kadar artırmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Kurumlar vergisi yönünden konumuzla ilgili açıklamaları bitirmeden değineceğimiz diğer bir husus ise; tam mükellef yatırımı fonlarına faaliyetleri ile ilgili yapılan ödemeler için GVK'nun 94. maddesine göre yapılan vergi tevkifatları ile dar mükellef yatırım fonlarına yapılan ödemeler için KVK'nun 24. maddesine göre kesilip ödenen vergi tevkifatları mükelleflerin bu faaliyetleri ile ilgili istisna edilen kurum kazancı üzerinden GVK'nun 94/A/8. bendine göre yapılacak vergi tevkifatından mahsup edilebilecektir. Mahsup edilemeyen vergiler fon yöneticilerine iade edilmeyecektir.

Yine 3824 sayılı kanunla ilave edilen mük. 25. madde ile asgari kurumlar vergisi getirilmiştir. Belirtilen düzenleme ile; kurumların kurumlar vergisinden muaf, müstesna ile gelir vergisi kanunu'nun mükerrer 39. maddesine göre indirim konusu yapılacak gelirleri (iştirak kazançları hariç) toplamına kurumlar vergisi nisbetinin uygulanması suretiyle bulunacak verginin % 50'sinden az kurumlar vergisi ödenmeyeceği esası benimsenmiştir. Bu şekilde bulunacak vergiden Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesinin A fıkrasının 8 ve 15 numaralı bentlerinde hesaplanan tevkif suretiyle ödenen vergiler düşüldükten sonra kurumların ödeyecekleri vergi farkı bulunup, asgari vergi farkı vergi dairesine yatırılacaktır.

Tüm bu açıklamalardan sonra tam mükellefiyet esasına göre faaliyet gösteren ve bir bankaca kurulan Risk Sermayesi Yatırım Fonu'nun 1992 yılına ait işlemleri sonucu faaliyeti ile ilgili vergisel yükümlülüklerine ilişkin örnek aşağıda açıklanmıştır.

ÖRNEK: Bir bankanın kuruluşu olan A Risk Sermayesi Yatırım Fonu B şirketince kendisine getirilen proje ile ilgili 1.000.000.000.- TL. finansman sağlamıştır. Şirket ilgili parayı 5 yılda ödemeyi taahhüt etmiş ayrıca üretilecek her bir mamül makina için 10 yıl süreyle satış fiyatının % 5'ini risk sermayesi yatırım fonuna ödeyeceği hususunda 1990 yılında anlaşmışlardır. Şirketin 1992 yılı satışları 11.000.000.000.- TL. olup bu meblağın % 5'i olan 550.000.000.- TL'yı fona ödemiştir. Fonun idare giderleri olan 50.000.000.- TL. düştükten sonra kalan 1992 yılı kazancı 500.000.000.- TL. olup Risk Sermayesi Yatırım Fonunun vergisel yükümlülükleri aşağıda belirtilmiştir.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 8/12 maddesi Risk Sermayesi Yatırım Fonlarının elde ettiği kazancın kurumlar vergisinden istisna olduğunu belirtmiştir. Ancak bu kazanç Gelir Vergisi Kanunu'nun 94-A/8 maddesine göre fon sorumlusunca tevkifata tutulması gerekmekte ise de halihazırda yatırım fonlarının kazançları için uygulanacak tevkifat nisbeti 1993 yılı sonuna kadar % 0 olduğundan fon sorumlusu kazanca Gelir Vergisi Tevkifatı hesaplamıyacaktır. Ancak kurumlar vergisi mük. 25. maddeye göre Risk Sermayesi Yatırım Fonu'nun ödeyeceği kurumlar vergisi vergi farkı aşağıdaki gibi hesaplanacaktır.

Üzerinden Kurumlar Vergisi Hesaplanacak Kurumlar Vergisi Kazancı veya Vergiden İstisna Kurum Kazancı	:	500.000.000.-
Kanuni Vergi Nisbeti	:	% 46
Hesaplanan Kurumlar Vergisi (500.000.000 x % 46=)	:	230.000.000.-
Hesaplanan Kurumlar Vergisinin % 50'si (230.000.000 x % 50)	:	115.000.000.-
Mükellefçe Daha Önce Hesaplanan Vergi Tevkifatı	:	—
Vergi Dairesine Yatırılacak ve Hesaplanan Vergi Farkı	:	115.000.000.-

Görüleceği üzere Risk Sermayesi Yatırım Fonu Sorumlusunun ödeyeceği asgari kurumlar vergisi farkı 115.000.000.- TL. olacaktır.

B - Gelir Vergisinde:

3824 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle Gelir Vergisi Kanunu'nun mükerrer 39,75/1 ve 94/15-d bentlerinde düzenlemeler yapılmıştır.

İlgili kanun maddeleri aşağıda belirtilmiştir.

GVK'nun mük. md. 39:

Ticari faaliyete bağlı olarak elde edilen aşağıda yazılı gelirler ticari kazançtan indirilir.

1 - Geliri vergiden müstesna bulunan menkul kıymetlerin malları,

2 - Devlet tahvili ve hazine bonosu faizleri,

3 - Kurumlardan elde edilen ve Türkiye'de Kurumlar Vergisine veya 94. maddenin A fıkrasının 8 ve 15 numaralı bentlerine göre vergi tevkifatına tabi tutulmuş kâr payları,

4 - Yatırım fonları katılım belgelerine ve yatırım ortaklıkları hisse senetlerine ödenen kâr payları,

5 - Toplu konut idaresi ile kamu ortaklığı idaresince çıkarılan, Gelir Vergisi Kanunu'nun 75. maddesinin 5 numaralı bendinde yer alan menkul kıymetlerden sağlanan iratlar.

GVK'nun md. 94-A/15-d bendi,

Yatırım fonları ve yatırım ortaklıklarından sağlanan;

(i) Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 8. maddesinin 12 numaralı bendinin (a) alt bendinde yazılı olan menkul kıymetler yatırım fonları ile yatırım ortaklıklarının katılma belgeleri veya hisse senetlerinden elde edilen kâr paylarından

(ii) (i) alt bendi dışında kalan menkul kıymetler yatırım fonları ile menkul kıymetler yatırım ortaklıklarının katılma belgeleri veya hisse senetlerinden elde edilen kâr paylarından,

(iii) Risk sermayesi yatırım fonları veya ortaklıklarının katılma belgeleri veya hisse senetlerinden elde edilen kâr paylarından,

(iv) Gayrimenkul yatırım fonları veya ortaklıklarının katılma belgeleri veya hisse senetlerinden elde edilen kâr paylarından,

Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesinde belirtilen, tevkifat nisbetlerini Bakanlar Kurulu belirlemeye yetkili kılınmakla birlikte 3824 sayılı kanunla 94. maddede getirilen yukardaki düzenlemeler için henüz Bakanlar Kurulu'nca bir nisbet tesbit edilmemiştir.

Buna göre yatırım fonlarına katılma belgeleri karşılığı ödenen kâr payları GVK'nun 75/1. maddesine göre Menkul Sermaye İradı sayılmıştır. 3824 sayılı kanun gerekçesi ve yukarıda belirtilen kanun maddeleri değerlendirildiğinde Risk Sermayesi Yatırım Fonlarına katılma belgesi karşılığı elde edilen kâr payları ticari işletmeler (kurumlar dahil) in aktiflerinde yer alan menkul kıymet bulunması nedeniyle elde ediliyorsa bu gelirler hasılat yazılacak daha sonra mükerrer 39. maddeye göre ticari kazançtan (kurumlarda kurum kazancından) indirileceklerdir. Belirtilen kazancı elde eden işletme ve kurumlar 94-A/15-d bendi gereğince bu kazançları için Bakanlar Kurulunca belirlenen nisbette vergi tevkifatı yapıp vergi dairesine yatıracaklardır. Eğer kazanç gerçek kişilerce elde ediliyorsa yatırım fonundan daha önce yapılan vergileme nihai vergileme olup Risk Sermayesi Yatırım Fonunca yapılan ödemeler nedeniyle gerçek kişilerin elde ettiği kâr payları tekrar tevkifata tabi olmayacaktır.